

Az *Uresiphita gilvata* (Fabricius, 1794) tömeges előfordulása a Vértes hegységben

Mass springtime occurrence of *Uresiphita gilvata* (Fabricius, 1794) in the Vértes Hills, Hungary (Lepidoptera: Crambidae, Pyraustinae)

Szeőke Kálmán

Abstract: *Uresiphita gilvata* (Fabricius, 1794) is a pyraloid moth species (*Pyraustinae*) living mainly on the Mediterranean parts of Africa, West Asia and Europe. It's also prevalent in Hungary, but not with a frequent occurrence. The attached map shows its occurrence in Hungary. It turned out in force at the so called Gánt-Meleges locality in the Vértes Hills, in May 10, 2012. It feeds probably on *Genista pilosa* (silky leaf-broom) what occurs in patches in the vicinity. The appearance of the trapped moths is similar to the Central European ones, but differs from the South European and North African ones. These moths' colour is less intensive, the edge of the wing is still less peaky and the measure (wingspan) is smaller than those trapped in the Mediterranean region. The observation data of the species is presented here based upon the measurement data of trapped moths in the past 120 years in Hungary. It's occurrence in Hungary is focused mainly to habitats in hills and mounts. These habitats are set on arid, south slopes with strong sunbeam irradiation where *Cytisus* és *Genista* are established. The distribution of observation data is also presented in graphic tables. In the past flying specimens were rare in May, but in the past 10 years more moths have been observed in that period in Hungary. It's presumed that the moths in May are coming from local populations. The frequent occurrence of specimens trapped in May (first generation) in the past 10 years can be explained with the gradual warming. As *Uresiphita gilvata* is a species what needs warm, its occurrence is prevalent in south, migrates oft-times - it can be presumed that in cooler periods in the past overwintering was periodically rare or absent at all. The subsistence of population was ensured by the migrants coming from south. The fact that the number of specimens with swarming time in May was not remarkable or nothing may confirm this hypothesis.

Key words: Lepidoptera, Crambidae, *Uresiphita gilvata*, Hungary, Vértes Hills, mass occurrence, number of generations, geographical variability, morphology.

Author's address: Szeőke Kálmán, 8000 Székesfehérvár, Táncsics M. u. 4., Hungary. E-mail: szeokek@gmail.com

Bevezetés

Az *Uresiphita gilvata* (Fabricius, 1794) észak-afrikai, nyugat-ázsiai, európai, súlypontosan mediterrán elterjedésű tűzmoly (*Pyralinae*). Magyarországon is általánosan elterjedt, de nem gyakori előfordulású lepke. A Vértes hegységben 2012 május 10-én, Gánt-Meleges terepponton nagy számban fordult elő. Feltehetően a környéken foltszerűen tenyésző *Genista pilosa* (selymes rekettye) a tápnövénye. A gyűjtött példányok habitusa megegyezik a közép-európai példányokéval, de eltér a dél-európai és észak-afrikai példányoktól. A fogott lepkék kevésbé színesek, szárnyvégük kevésbé hegyes, és a mére-

tük (szárnyfesztávolságuk) is kisebb mint a Mediterráneumban gyűjtötteké.

Eredmények

A tűzmolyok (*Pyralinae*) közé tartozó, jellegzetes mediterrán lepkefaj az *Uresiphita gilvata* (Fabricius, 1794). Am előfordulási térképe alapján elterjedése ennél sokkal tágabb, nemcsak Dél-Európában, Észak-Afrikában, de DNy-Ázsiában Indiáig behatolva, Európában pedig (a kifejezetten északi fekvésű országok kivételével) mindenholonnan kimutatták. Jellegzetesen sárga, feketén keretezett alsószárnya

1

2

3

4

5

6

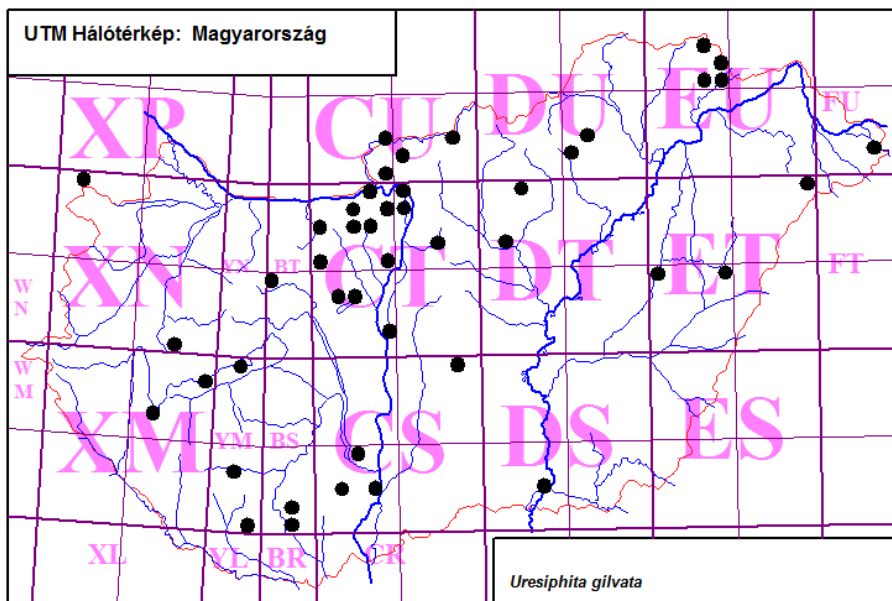
1–6. ábra. Az *Uresiphita gilvata* habitatja a Vértes hegységben, Gánt-Meleges (1); az imágók habitusa különböző földrajzi területekről: Gánt-Meleges (2), SI-Sebaj (3), HR-Zadar, GR-Korinthos (5), GR-Kréta (6)

alapján, találóan feketeöves dudvamolynak nevezük (Gozmány 1968).

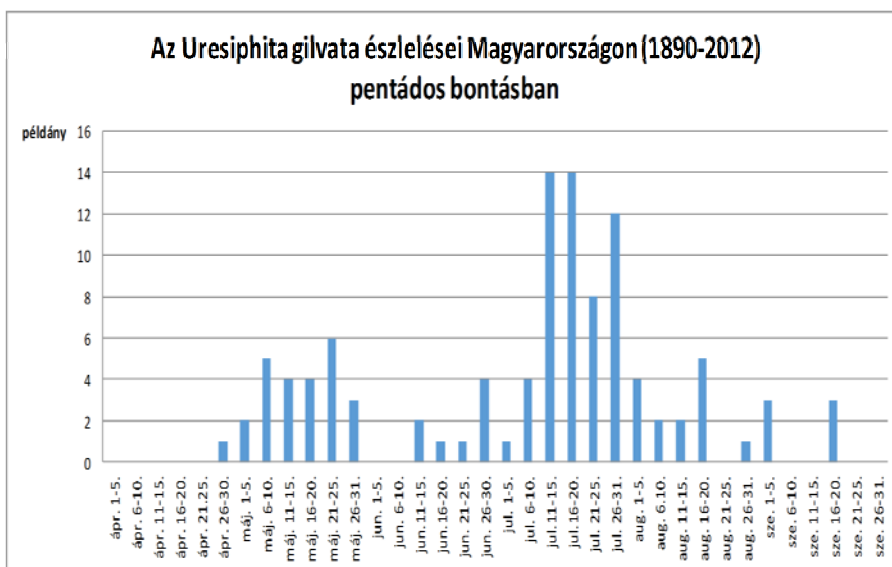
Mivel a fajt Linné 1767-ben *Pyralis* génuszba sorolva *limbalis* néven nevezte el, a korabeli szakirodalomban is így szerepel. Denis és Schiffermüller szerzőpáros 1775-ben ugyancsak *limbalis*-nak nevezi, de ugyanakkor a *gilvata*-t is változatlanul önálló fajnak tartja. Egyes szerzők, például Spuler (1910) a

gilvata-t mint a *polygonalis* ([Denis et Schiffermüller], 1775) változatát a *Mecyna* génuszba sorolta. Jelenleg az 1825-ben, Hübner által leírt *Uresiphita* génuszban, *gilvata* (Fabricius, 1794) néven szerepel (Karsholt és Razowski 1996, Leraut 2012).

Az *Uresiphita gilvata* Gozmány (1963) szerint Magyarországon mindenütt, de főként síkvidéken fordul elő. Azóta végzett faunisztikai felmérések

7. ábra.
Az *Uresiphita gilvata* lelethelyei Magyarországon (térképet rajzolta: Fazekas I.)

8. ábra.
Az *Uresiphita gilvata* rajzási ideje 1890 és 2012 között

szerint a Kárpát-medencében valóban számos helyről előkerült (Fazekas 1996), de a gyűjtési adatok alapján arra következtethetünk, hogy általában alacsony példányszámban mutatkozik. Közép-európai megjelenésére leghelyesebben Slamka (1997) világít rá, ugyanis szerinte előfordulása lokális. A mediterrán térségben (és nyilván egyebütt is) vándor természetű faj (Leraut 2012). Élőhely-igényét a szerzők többnyire száraz, síkvidéki, alacsonyan fekvő területekben jelölik meg. A magasan fekvő és zárt élőhelyeket kerüli. Párás, nedves élőhelyeken szintén nem jelentkezik. Tápnövényei *Cytisus*, *Genista*, *Sarothamnus Ulex* és *Phaseolus* félék. Hernyói virág és levélfogyasztók. Magyarországi gyűjtési adatai május és szeptember között vannak, térségünkben két nemzedéke fejlődhet ki. A nyárvégi példányok

helyben fejlődött és migráns egyedek egyaránt lehetnek.

Az *Uresiphita gilvata* egy-egy példánya a korábbi években is begyűjtésre került a Vértes hegységben, de ez alapján előfordulását akár ritkának is nevezhetjük (Pastoralis, Szeőke, 2011). Újabb (még nem közölt) vértesi adata 2011. május 14., Horogvölgy (Széna-hegy). Mivel ezúttal is csak egyetlen befogott példányról van szó, ezt szórvány adatnak is nevezhetjük. Bár 2011-ben még számos időpontban gyűjtöttem a Vértes hegységben, többet egyetlen példányra sem jelentkezett. Ugyanakkor 2012. május 10-én Gánt térségében a „Meleges” elnevezésű, korábbi külszíni bányafejtés nyomait magán viselő területen szokatlanul nagy számban fordult elő. A helyszínen már kora délután megjelentem és

nappali egyelő gyűjtést végeztem. Ugyan számos molylepkét is begyűjtöttem. „*gilvata*”-nak nyomát sem láttam. Ezt követően késő délután Kocsy Gábor székesfehérvári lepkész társaságában éjszakai higanygőz lámpás gyűjtésre készültünk ugyanitt. A késő délutáni órákban, már a kitelepüléskor feltűnt, hogy egy-egy nagy termetű, sárgásbarna molylepkerepedes az alacsony fűben. Az alacsonyan szálló lepkék nagy sebességgel vágódtak a növények közé. Igyekeztek minél előbb elrejtőzni, de közeledésünkre gyorsan szárnyra kaptak. Begyűjtésük után tisztázódott, hogy az *Uresiphita gilvata* frisskelésű példányairól van szó. A meglepetés lámpagyűjtés után következett, mert a *gilvata*-k folyamatosan repültek a fényre. Csak egyesével jöttek, de állandóan jelen voltak a lepedőn. Megítélésem szerint összességében sok tucat példány lehetett. Valamennyi frissen kelt és sértetlen példány volt. A 2012-es évben még számos alkalommal gyűjtöttem a helyszínen, de *Uresiphita gilvata* többet nem jelentkezett.

Ugyanakkor említésre méltó, hogy a június 3-i gyűjtésen ugyanitt két példány *Agonopteryx assimilella* (Treitschke, 1832) repült a fényre. Közismert, hogy az *assimilella* tápnövénye ugyanúgy *Genista* és *Cytisus* félék mint az *U. gilvata*-é. A helyszíni botanikai vizsgálat során jelentős mennyiségben észleltem a *Genista pilosa* (selymes rekettye) virágzó állományait. Igaz, a későbbiekben hernyó begyűjtést nem végeztem, biztosra vehető, hogy a *gilvata*-k (és *assimilella*-k) ezen a növényen fejlődtek ki.

A május 10-én gyűjtött példányok színezete és mérete megegyezett az ismert közép-európai példányokkal. A dél-európai és észak-afrikai példányokkal ellentétben kevésbé színes, tompább, pasztelesebb árnyalatú felső és alsó szárnyal rendelkezik. Az alsó szárny nem élénk sárga, és a sötét szegélye tompább, barnás-fekete. Felső szárnya kevésbé hegyes, méretük az Észak-Afrikában (Marokkóban) gyűjtött 34–36 mm szárnyfesztségű példányoktól eltérően csak 26–31 mm.

Irodalom – References

- Fazekas I. 1996: Systematik catalogue of the Pyraloidea, Pterophoroidea, and Zygaenoidea of Hungary (Lepidoptera). – *Folia Comloensis, Supplementum*, 34 pp.
- Gozmány L. 1963: Molylepkék VI. – Microlepidoptera VI. – In: Magyarország Állatvilága (Fauna Hungariae), XVI, 7. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 289 pp.
- Gozmány L. 1968: Hazai molylepkéink magyar nevei. – *Folia Entomologica Hungarica* 21: 225–296.
- Karsholt O. & Razowski J. 1996: The Lepidoptera of Europe. A distributional checklist. – Apollo Books, Stenstrup, 380 pp.
- Leraut P. 2012: Mots of Europe Volume 3. *Zygaenids, Pyralids* 1. – N.A.P. Editions France, 599 pp.
- Pastoralis G. & Szeőke K. 2011: A Vértes-hegység molylepké kutatásainak eddigi eredményei. – *e-Acta Naturalia Pannonica* 2 (1): 53–100.
- Slamka F. 1997: Die Zünstlerartigen (*Pyraloidea*) Mitteleuropas. – Bratislava, 112 pp.
- Spuler A. 1910: Die Schmetterlinge Europas Kleinschmetterlinge. – Stuttgart, 188–523 pp.